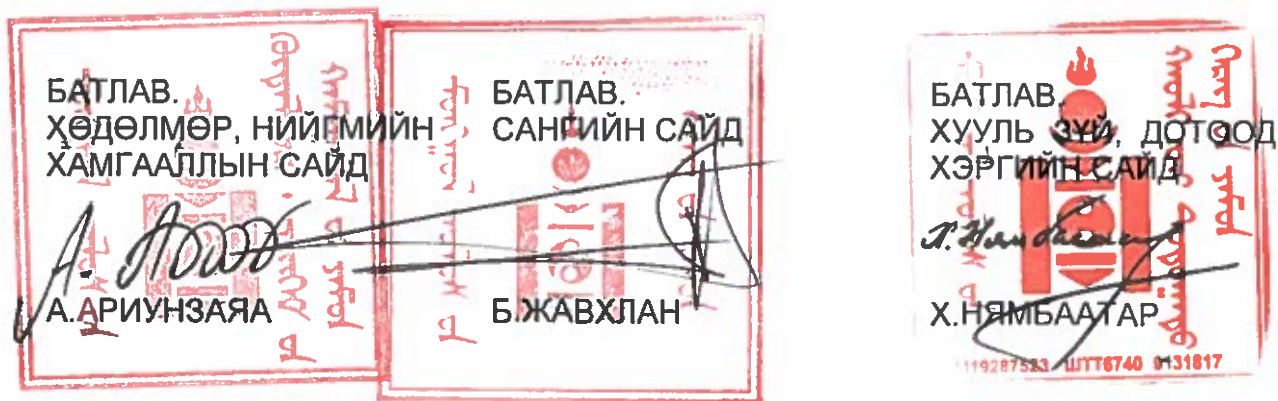

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТУСГАЙ САНГИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

Монгол Улс Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцод 1991 онд нэгдэн орсноор 1996 онд Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийг батлан хэрэгжүүлж, хүүхэд хамгааллын тогтолцоог бий болгоход анхаарч ирсэн. Улмаар 2016 оноос Хүүхдийн эрхийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийг батлан хэрэгжүүлж байна.

Монгол Улсын Их Хурал, Засгийн газраас хүүхдийн эрхийг хамгаалах, аюулгүй байдлыг хангах эрх зүйн орчныг сайжруулах, төсөв хөрөнгийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр тодорхой арга хэмжээ авч, ахиц дэвшил гарч байгаа ч хүүхдийн хөгжих, оролцох эрхийг хангаж, хөгжлийн үйлчилгээний нэр төрлийг олшруулах, хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах хэрэгцээ шаардлага тулгамдсаар байна.

Монгол Улсын Ерөнхий сайдын тэргүүлдэг Хүүхдийн төлөө үндэсний зөвлөлийн 2018 оны 02 дугаар тогтоол, 2019 оны 01 дүгээр тогтоолоор “Хүүхдийн төлөө санг сэргээх асуудлаар хуулийн төсөл боловсруулан Засгийн газарт танилцуулах”-ыг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд, Сангийн сайд нарт үүрэг болгосон.

Улсын Их Хурлын 2020 оны 24 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн” “Хүний хөгжлийн бодлого” 2 дугаар бүлэгт хүүхэд, залуучуудын хөгжлийг дэмжих, аюулгүй амьдрах эрхийг хангах, тэдэнд зориулсан бүтээн байгуулалтыг хэрэгжүүлэх чиглэлээр 2.3.9.1.273-т “цэцэрлэг ашиглалтад оруулах” гэж, 2.3.9.2.200-д “шинэ сургууль ашиглалтад оруулах” гэж, 2.3.9.3-д “тусгай хэрэгцээт сургууль, цэцэрлэгийн барилгыг шинэчилж, өргөтгөх” гэж, 5.8-д “Гэр бүл, хүүхэд залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрхийг дээдэлсэн, нийгмийн бүх бүлгийн оролцоог хангасан хүний хөгжлийн цогц бодлого хэрэгжүүлнэ гэж, 2.6.1.7-д “Хүүхдийн номын сан, хүүхэддэд театр байгуулна” гэсэн заалтуудыг хэрэгжүүлэх хүрээнд Хүүхдийн төлөө сан байгуулж, хүүхдэд зориулсан бүтээн байгуулалтыг санхүүжүүлэх эх үүсвэрийг бүрдүүлэх, хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн үйл ажиллагааг үндэсний хэмжээнд нэгдсэн удирдлага, зохион байгуулалтаар ханган ажиллах шаардлагатай байна.

Монгол Улсын нийт хүн амын 36.8 хувийг 0-18 хүртэлх насны хүүхэд эзэлж байгаа бөгөөд тэдний 35.0 хувь нь өсвөр насны хүүхдүүд байна.

Өсвөр насны хүүхдүүдэд чиглэсэн хөгжлийн үйлчилгээ, чөлөөт цагаа зөв боловсон өнгөрүүлэх орчин хангалтгүй байгаа нь тэднийг гэмт хэрэг зөрчил үйлдэх, гэмт хэрэгт холбогдох, гэрч хохирогч болох, цахим донтолт, цахим орчинд бэлгийн дарамт хүчирхийлэл, бэлгийн мөлжлөгт өртөхөд нөлөөлж байна. Тухайлбал, манай улсад сүүлийн 10 жилийн хугацаанд хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч 94 бүртгэгдсэний 25,0 хувийг хүүхэд эзэлж байна. Мөн хүүхэд оролцсон гэмт хэрэг 2016 онд 1165 байсан бол 2019 онд 1356 болж 16,4 хувиар, гэмт хэргийн улмаас хохирсон хүүхэд 2016 онд 1340 байсан бол 2019 онд 1598 болж, 19,3 хувиар тус тус өссөн байгаа нь хүүхэд, өсвөр үеийнхний хөгжил, оролцоог дэмжсэн, амьдрах ур чадвар олгох, чөлөөт цагийг зөв боловсон өнгөрүүлэх орчин нөхцөлийг бүрдүүлэх шаардлагатайг харуулж байна.

2020 оны байдлаар улсын хэмжээнд хүүхдийн 42 зуслан үйл ажиллагаа явуулж байгаа ба эдгээр зуслангаас 60 хувь нь барилга байгууламжийн хувьд хуучирч муудсан, 21-ээс дээш жил үйл ажиллагаа явуулж байна. Нийслэлийн хэмжээнд 21, орон нутгийн хэмжээнд 21 зуслан ажиллаж байгаагаас улсын өмчит зуслан 14, орон нутгийн өмчит улсын үйлдвэрийн зуслан 5, хувийн 23 зуслан байна. Жилдээ 70,000 гаруй хүүхэд зусланд хамрагддаг ба энэ нь зусланд хамрагдах 7-18 насны 600 мянга гаруй хүүхдийн дөнгөж 12 хувийг эзэлж байна. Жил бүрийн улсын төсөвт батлагдаж буй хүүхдийн хөгжил, хамгааллын хөтөлбөрийн зардал нь Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд заасан хүүхэд хамгааллын хариу үйлчилгээ, урьдчилан сэргийлэх үйлчилгээнд зарцуулагддаг тул хүүхдийн хөгжлийг дэмжиж, хүүхдэд зориулсан хөрөнгө оруулалт, бүтээн байгуулалтыг улсын төсвөөс бүрэн шийдвэрлэхэд хүндрэлтэй байдаг.

Анх 1972 онд МАХН-ын Төв хороо, БНМАУ-ын Сайд нарын Зөвлөлийн "Хүүхдийн төлөө төв сан байгуулах тухай, Улаанбаатар Төмөр замын хамт олны уриалгыг дэмжих тухай" 30 дугаар тогтоолоор батлагдаж, Ардын боловсролын яам, Эрүүлийг хамгаалах яамны коллеги, МХЗЭ-ийн Төв хорооны товчооны 1973 оны 04 дүгээр сарын 24-ний өдрийн "Хүүхдийн төлөө Сангийн комисс байгуулах тухай" хамтарсан хурлын 108/177/15 дугаар шийдвэрийн дагуу А.И.Цэдэнбал Филатова даргатай Хүүхдийн төлөө сангийн комиссын бүрэлдэхүүн болон комиссын дүрмийг тус тус баталсан байна. Хүүхдийн төлөө сангийн хөрөнгөөр 1975 оноос 1994 оныг хүртэлх 20 жилийн хугацаанд хүүхдийн 68 цэцэрлэг, 10 гаруй эмнэлэг, пионерийн 70 гаруй зуслан, Хуримын ордон, Монголын Хүүхдийн ордон, Залуу техникчдийн ордон, Усан бассейн, Олон улсын Хүүхдийн Найрамдал зуслан, Монголын Хүүхэд асран хүмүүжүүлэх төв, Бамбарууш кафе, Хүүхдийн төв номын сан, Хүүхдийн театр, Хүүхэдэдэйн театр, Хүүхэд залуучуудын парк, Хүүхдийн шүдний поликлиник гэх мэт 200 гаруй бүтээн байгуулалтыг бий болгож, хүүхдийн эрх, хөгжлийг дэмжихэд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан түүхтэй билээ.

Монгол Улс төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжсэн 1990 оноос хойш өмч хувьчлал өрнөж, төрийн өмчийг хувьчлахад хүүхдийн нэртэй 145 барилга, байгууламж хувьчлагдсан байна. Тухайлбал, Хүүхдийн номын сан, Элдэв-Очирын нэрэмжит Хүүхдийн кино театр, Хүүхдийн театр, Бамбарууш кафе, Хүүхэд, залуучуудын театр, хүүхдийн зуны зуслангууд, Залуу техникчдийн ордон гэх мэт хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн томоохон барилга байгууламжийг дурдаж болно.

1996 онд батлагдсан Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай хуульд заасны дагуу 2005 онд Хүүхдийн төлөө сан нь Хүүхдийн төлөө Үндэсний зөвлөлийн дэргэд байгуулагдахаар шийдвэрлэгдэж, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4.17-д хүүхдийн төлөө сантай байхаар хуульчлан, Засгийн газрын 2005 оны 40 дугаар тогтоол, 2008 оны 261 дүгээр тогтоолоор "Хүүхдийн төлөө сангийн дүрэм, сангийн удирдах зөвлөлийн бүрэлдэхүүн"-ийг батлан ажиллаж байжээ.

Хүүхдийн төлөө санд жил бүр улсын төсвөөс 235.0 сая төгрөгийн санхүүжилт олгохоор баталж, 2006-2008 онуудад хүүхдийн хөгжил, хамгааллын бодлого чиглэлд нийцсэн төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх Төрийн бус байгууллагуудыг сонгон шалгаруулж, гэрээлэн гүйцэтгүүлэх, хүүхдийн эмчилгээнд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх, өсвөр үеийхний оролцооны болон хүүхэд гишүүнчлэлтэй өөрийн удирдлагын байгууллагын арга хэмжээг дэмжих зэрэг чиглэлд зарцуулж байсан ч 2015 онд Засгийн газрын Тусгай сангийн хуулийн нэмэлт өөрчлөлтөөр Хүүхдийн төлөө сангийн зориулалт, зарцуулалт нь тодорхойгүй шалтгаанаар хүчингүй болсон байна.

Хүүхдийн эрхийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.5-д "хүүхдийн санаачилсан шинэ бүтээл, урлаг, спортын чиглэлээр улс, олон улс, тив дэлхийн чанартай уралдаан тэмцээнд оролцох болзол хангасан болон амжилт гаргасан хүүхдэд дэмжлэг үзүүлэх, урамшуулал олгох журам баталж хэрэгжүүлэх" гэж заасан.

Засгийн газрын 2018 оны "Тамирчин, түүний дасгалжуулагчийг шагнаж урамшуулах, мөнгөн шагнал олгох тухай" 173 дугаар тогтоолд тив, дэлхийн чанартай тэмцээн уралдаанд амжилттай оролцсон өсвөр үеийн хүүхдэд мөнгөн шагнал олгох асуудлыг тусгасан ч хүүхдийн санаачилсан шинэ бүтээл, урлагийн чиглэлээр улс, олон улс, тив дэлхийн чанартай уралдаан тэмцээнд оролцох болзол хангасан болон амжилт гаргасан хүүхдэд дэмжлэг үзүүлэх, урамшуулал олгох эрх зүйн болон санхүүгийн зохицуулалт байхгүй байна.

Монгол Улсын Ерөнхий сайдаас автотээврийн сонирхол татахуйц улсын бүртгэлийн дугаарыг захиалах эрхийг үнэ хаялцуулах дуудлага худалдаагаар борлуулж, орлогыг хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн үйл, ажиллагаа, бүтээн байгуулалтад зарцуулах талаар өгсөн чиглэлийн дагуу Зам, тээврийн хөгжлийн сайдын 2020 оны А/222 дугаар тушаалаар батлагдсан "Автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл хөтлөх, улсын дугаар олгох журам"-д сонирхол татсан улсын бүртгэлийн дугаарыг үнэ хаялцуулан худалдан борлуулахыг зааж, Авто тээврийн үндэсний төв ТӨҮГ-ын захирлын А/287 дугаар тушаалаар "Тээврийн хэрэгслийн дугаарыг дуудлага худалдаагаар зохион байгуулах удирдамж, болон дуудлага худалдаанд оруулах дугаарын жагсаалтыг баталсан байна.

Судалгаанаас харахад Автотээврийн үндэсний төвөөс баталсан удирдамж¹-ийн дагуу улсын бүртгэлийн нийслэлийн 396, орон нутгийн 18 дугаарыг захиалах эрхийг дуудлага худалдаанд үнэ хаялцуулан борлуулсан орлого дуудлага худалдааны босго үнийн дүнгээр тооцоход жилд 387.0 сая төгрөгөөс 6.0 тэрбум төгрөгийн хөрөнгийн эх үүсвэр бүрдэхээр байна.

---

¹ Автотээврийн үндэсний төв ТӨҮГ-ын судалгаа

Хүүхэд өсвөр үеийнхний хөгжил, оролцоог дэмжих нь тэднийг эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалахад чухал асуудал тул Хүүхдийн төлөө санг сэргээж, сангийн хөрөнгийг хүүхдэд зориулсан хөрөнгө оруулалт, бүтээн байгуулалт, тив дэлхийн соёл, урлаг, спортын уралдаан, тэмцээнд амжилт гаргасан хүүхдийг урамшуулахад зарцуулах зориулалтаар ажиллуулахаар эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх шаардлагатай байгаа нь хуулийн төслийг боловсруулах хууль болон практик үндэслэл болж байна.

Хоёр. Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1.2 дахь заалтад дагуу хуульд нэмэлт оруулах хуулийн төсөл хэлбэрээр боловсруулна.

Хуулийн төсөлд дээр дурдсан үндэслэл шаардлагад тулгуурлан зохицуулах дараах асуудлыг тусгана. Үүнд:

1.Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулийн 5.3.24 дүгээр заалтад Хүүхдийн төлөө санг нэмж тусгана.

2.Хуулийн 22 дугаар зүйлд хүүхдийн төлөө бүтээн байгуулалт, хүүхдийн хөгжлийг дэмжих гэсэн сангийн ерөнхий зориулалтыг заана.

3.Хуулийн 22 дугаар зүйлд сангийн хөрөнгийн эх үүсвэрийг тээврийн хэрэгслийн улсын дугаарын үнэ хаялцуулах дуудлага худалдаанаас олсон орлого, гадаад улс, олон улсын байгууллага, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас хүүхдийн хөгжлийг дэмжих зорилгоор олгосон төслийн санхүүжилт, хувь хүн, хуулийн этгээдээс өргөсөн, хандив, буцалтгүй тусламж болон хүүхдийн сайн сайхны төлөө зохион байгуулсан соёл, урлагийн тоглолт, спортын арга хэмжээний орлого, хандиваас бүрдүүлэхээр тодорхойлно.

4.Сангийн хөрөнгийг хүүхдэд зориулсан бодит бүтээн байгуулалт, тив, дэлхийн соёл урлаг, спортын уралдаан тэмцээнд амжилт гаргасан хүүхдийг шагнаж урамшуулах гэсэн 2 чиглэлийг тодорхойлж, Хүүхдийн төлөө сангийн хөрөнгийг зарцуулах, түүнд хяналт тавих журмыг Засгийн газар батлах заалтуудыг тус тус нэмэлтээр оруулна.

Гурав. Хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал

Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай төсөл батлагдсанаар хуулийн хэрэгжилт, үр нөлөө сайжирч, дараах эерэг үр дүн гарна хэмээн тооцоолж байна. Үүнд:

1.Хүүхдийн төлөө сангийн бүрдүүлэлт, зарцуулалтын эрх зүйн орчин боловсронгуй болж, сангийн үйл ажиллагаа олон нийтэд нээлттэй, бодитой хэрэгжих боломж бүрдэнэ.

2.НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн хорооны Хүүхдийн эрх ба бизнесийн зарчим²-ийн хэрэгжилтийг хангаж, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас нийгмийн хариуцлагын хүрээнд хүүхдийн төлөө өгсөн хандив, тусламжийн хөрөнгө нэгдсэн зохицуулалтаар хэрэгтэй үйл ажиллагаанд хяналттай зарцуулагдаж, хүүхдийн эрхийн төлөө иргэн, аж ахуйн нэгжийн оролцоог нэмэгдэхийн зэрэгцээ Хүүхдийн төлөө санд хуримтлал бий болох, улсын төсөвт хүүхдийн чиглэлийн бүтээн байгуулалтыг санхүүжүүлэхэд дэмжлэг болно.

3.Хүүхдийн эрхийн тухай хуулийн 12.1.5 дахь заалтад “хүүхдийн санаачилсан шинэ бүтээл, урлаг, спортын чиглэлээр улс, олон улс, тив, дэлхийн чанартай уралдаан, тэмцээнд оролцох болзол хангасан болон амжилт гаргасан хүүхдэд дэмжлэг үзүүлэх, шагнаж урамшуулах журмыг Засгийн газар батална” гэсэн заалтыг хэрэгжүүлэх санхүүжилт шийдвэрлэгдэж, төрөөс хүүхдийн авьяас чадвар, хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагаа илүү бодитой болно.

4.Хүүхдэд зориулсан бүтээн байгуулалтууд бий болж, хүүхэд, өсвөр үе залуучуудын чөлөөт цагаа өнгөрүүлэх орчин нэмэгдэж, хүүхдийн хөгжих, аюулгүй орчинд амьдрах эрх хангагдана.

Дөрөв. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд шинээр боловсруулах, хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн талаарх санал

Хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төсвийн тухай хууль, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хууль болон бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Хүүхдийн эрхийн тухай хуульд нэмэлт, Авто тээврийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг дагалдуулан боловсруулна.

--- 000 ---

---

² НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн хорооны 16 дугаар Ерөнхий зөвлөмж